

KÖRNYEZETI NEVELÉS ANGOL NYELVKÖNYVEKBEN

Rácz Edit, racz.edit@hotmail.com
Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar

Absztrakt

Globalizálódott világunkban az emberiség jövőjével kapcsolatos egyik legégetőbb kérdéskör a természeti környezetünk állapotának egyre súlyosbodó romlása. A környezeti nevelés célja az, hogy a szükséges tudás átadásával, a készségek és képességek fejlesztésével kialakítsa az állampolgároknak a környezetük tiszteletéhez szükséges pozitív attitűdöt. A környezeti nevelés interdiszciplináris, és jól beilleszthető az idegen nyelvek oktatásába is.

Kutatásunk célja annak feltárása volt, hogy a Magyarországon is széles körben használt, nemzetközi piacra szánt középszintű angol nyelvkönyvek mennyiben járulnak hozzá a nyelvtanulók környezettudatos magatartásának a kialakításához. A kutatás során megvizsgáltuk a nyelvkönyveknek a környezeti neveléssel kapcsolatos tartalmát. Összevetettük a tankönyveket abból a szempontból, hogy milyen információkat közvetítenek a nyelvtanulók felé szövegekben vagy izolált mondatokban. A kutatás eredménye azt mutatja, hogy a téma időszerűsége ellenére nagyon egyenetlen a tankönyvek környezeti nevelési tartalma.

Kulcsszavak: tankönyvkutatás, angol mint idegen nyelv, környezeti nevelés, nyelvtanítás

1. Bevezetés

Jelen tanulmány középpontjában a környezeti nevelési tartalmak tankönyvbeli reprezentációja áll. A téma aktualitása vitathatatlan, hiszen csak az elmúlt néhány hónapban is nagy visszhangot kaptak a médiában különböző környezeti katasztrófák. Ezek közül különösen tragikus az emberéleteket is követelő, hónapokig elhúzódó ausztráliai bozóttűz, amelynek következtében eddig hatmillió hektárnyi területen égett le a növényzet (ez Magyarország területének kétharmadának felel meg), egy milliárd állat pusztult el, a levegőszennyezés mértéke többszörösen meghaladja az egészségügyi határértéket, és még mindig nem sikerült eloltani a tüzet. Ma már naponta értesülünk áradásokról, extrém időjárási viszonyokról vagy olvadó gleccserekről. A jelenség globális, a probléma világméretű. David Orr már csaknem harminc évvel ezelőtt az alábbi sokkoló adatsorral indította ökológiai műveltségről szóló könyvét. „Ha a mai nap egy tipikus nap a Földgolyón, akkor az emberiség tizenöt millió tonna szénvegyületet juttat be a légkörbe, 297 négyzetkilométernyi esőerdőt pusztít el, 186 négyzetkilométernyi sivatagot hoz létre, negyven és száz közé tehető állat- és növényfajt pusztít el, 71 tonna termőtalajréteget erodál, kétezer-hétszáz tonna klórozott-fluorozott szénhidrogént juttat a levegőbe, és a föld lakosságát 263 ezerrel növeli” (Orr, 1992, 3. old., fordítás: RE). A helyzet azóta sem javult.

2. A kutatás elméleti háttere

2.1. A környezeti nevelés fogalma, tartalma és rövid története

A környezeti nevelés az 1970-es években vált expliciten megfogalmazott, nemzetközi szinten is elfogadott oktatási-nevelési céllá. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (a továbbiakban: ENSZ) 1972-ben indította útjára Környezetvédelmi Programját, az UNEP-et (*United Nations Environment Programme*). Noha ez a kezdeményezés a mai napig „csak” egy program, az ENSZ szervezeteihez hasonlóan ennek is a nemzetközi szintű koordináció a célja. Adatokat gyűjt a környezet állapotára vonatkozóan, összehangolja az egyes régióknak vagy országoknak a környezettel kapcsolatos tevékenységeit, átfogó jelentéseket ad ki a globális környezeti kilátásokról (*Global Environment Outlook*), és javaslatokat tesz kormányok számára a fenntartható gazdasági, társadalmi és környezeti fejlődéssel kapcsolatban.¹

A környezeti nevelés első dokumentuma a Belgrádi Charta (1975), amely az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (angolul: UNESCO) belgrádi konferenciáján került elfogadásra. Az *A Global Framework for Environmental Education* (Egy globális keret a környezeti neveléshez) című dokumentum kijelöli a környezeti nevelés célrendszerét, amely magában foglalja a környezeti ismeretek átadását, a problémák iránti érzékenység és tudatosság, valamint a pozitív attitűd kialakításának az elősegítését, a szükséges készségek és képességek fejlesztését, továbbá a problémák megoldására irányuló felelősségteljes részvétel iránti igényt. „A világ népei számára tudatosítani és ismertetni kell azt, hogy a környezet és a hozzá kapcsolódó problémák megoldása és az újabbak megelőzése egyénileg és közösségekben megfelelő tudást, felkészültséget, készségeket, attitűdöket, indítékokat és együttműködési szándékokat igényel, amelyek biztosítása a környezeti nevelés feladata” (idézi Havas, 1995, 6. old.).

A belgrádi konferenciát követően két évvel a Tbiliszi megrendezett UNESCO-UNEP konferencia záró dokumentuma tartalmazza a környezeti nevelés gyakran idézett definícióját, amelyet a magyar *Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia* is átvett.

„A környezeti nevelés egy folyamat, amelyben olyan világnemzedék nevelkedik fel, amely ismeri legtágabb környezetét is, törődik azzal, valamint annak problémáival. Ismeretekkel, készségekkel, attitűdökkel, motivációval és elkötelezettséggel rendelkezik, hogy egyénileg és közösségekben dolgozzon a jelenlegi problémák megoldásain és az újabbak megelőzésén” (a Tbiliszi konferencia záró dokumentuma, 1977, idézi Czappán és mtsai, 2010, 34. old.).

2.2. Környezeti nevelés a hazai közoktatási dokumentumokban

Magyarországon az 1995. évi Környezetvédelmi törvény fogalmazza meg először azt, hogy „mindenkinek joga van a környezeti ismeretek megszerzésére és ismereteinek fejlesztésére”,² és az ezzel kapcsolatos feladatokat az állam az oktatási és a közművelődési intézményeken keresztül látja el.

A magyar közoktatás alapidokumentuma, a Nemzeti alaptanterv (a továbbiakban: NAT) tizenkét nevelési célja között szerepel a fenntarthatóság és a környezettudatosság is. Eszerint „a felnövekvő nemzedéknek [.....] meg kell tanulnia, hogy az erőforrásokat tudatosan, takarékosan és felelősségteljesen, megújulási képességükre tekintettel használja. Cél, hogy a természet és a környezet ismeretén és szeretetén alapuló környezetkímélő, értékvédő, a fenntarthatóság mellett elkötelezett magatartás váljék meghatározóvá a tanulók számára. [.....] Törekedni kell arra, hogy a tanulók megismerjék azokat a gazdasági és társadalmi folyamatokat, amelyek változásokat,

---

¹ <https://www.unenvironment.org/>

² 1995. évi LIII. törvény. a környezet védelmének általános szabályairól. 54. § (1)

válságokat idézhetnek elő, továbbá kapcsolódjanak be közvetlen és tágabb környezetük értékeinek, sokszínűségének megőrzésébe, gyarapításába” (NAT, 2012, 10643. old.).

Mivel a környezeti nevelés a kerettantervek alapcéljai között is megtalálható, kijelenthetjük, hogy „a központi szabályozás megteremtette a színvonalas környezeti nevelési és a fenntarthatósággal kapcsolatos pedagógiai munka keretfeltételeit” (Varga, 2009, 2. old.). A környezeti neveléssel összekapcsolódik a fenntarthatóság pedagógiája, amelynek révén a nevelési folyamatban hangsúlyosabbá válnak a gazdasági és társadalmi folyamatok természetére gyakorolt hatásai, illetve az emberiség jelenbeli tevékenységének saját jövőjét is befolyásoló következményei.

A környezeti nevelés olyan érték- és tudásközvetítő folyamat, amely a közoktatás számos tantárgyát érinti. Nemcsak azért, mert oktatási rendszerünkben nincs úgy nevezett környezettan tantárgy, és emiatt a környezettel kapcsolatos tartalom olyan műveltségterület követelményrendszerében is megjelenik, mint *Ember és természet, Földünk – környezetünk, Életvitel és gyakorlat*, hanem azért is, mert a környezeti nevelés céljai könnyen integrálhatók számos tantárgy oktatásába. Még azokéba is, amelyeknek nem közvetlen célja a környezettel kapcsolatos tudás átadása, azonban a tanulók környezeti problémák iránti érzékenysége, attitűdje, készségei és képességei hatékonyan fejleszthetők. Ilyen tantárgyak például az irodalom, a rajz vagy az idegen nyelvek is.

2.3. A nyelvoktatás és a környezeti nevelés kapcsolódási pontjai

Első ránézésre talán furcsának tűnhet az idegennyelv-oktatás és a környezeti nevelés összekapcsolása. E két terület összefonódása több kontextusban is megjelenik, amelyeket az alábbiakban bemutatok.

Először is összhangban áll mind a nyelvtanítás célrendszerével (tartalom alapú oktatás), mind pedig a NAT-ban megfogalmazott élő idegen nyelvekre vonatkozó nevelési és tantárgy-integrációs lehetőségek kihasználásával. „A tanuló legyen képes a tantervben szereplő más műveltségterületek egy-egy érdekes és fontos problémáját a tanult idegen nyelven is feldolgozni” (NAT, 2012, 10680).

Ezen túlmenően a környezeti neveléssel kapcsolatos témák nem hiányoznak a közoktatást lezáró élő idegen nyelvi érettségi vizsga követelményrendszeréből sem (OM, 2002). Ellenkezőleg, mint ahogy azt az alábbi táblázat mutatja, átfogó témakörként is jelen van (3. Környezetünk), és számos egyéb témakörben is benne rejlik mind középszinten (B1)³, mind emelt szinten (B2). Farkasné (2016) szintén rámutat arra, hogy a környezet mint tartalmi elem megjelenik az idegen nyelvi érettségi vizsgán, azonban ő csak három témakört említ meg (3. 8. és 9.). Mi viszont úgy véljük, hogy a környezeti nevelés nem kerülheti meg annak tudatosítását a tanulóknak, hogy a fogyasztói társadalom (2. témakör), valamint a helytelenül megválasztott életmód és táplálkozási szokások (6. témakör) környezetterhelő hatásai beláthatatlan következményekkel járnak.

Témakörök	Vizsgaszintek	
	Középszint (B1)	Emelt szint (B2)
2. Ember és társadalom		A fogyasztói társadalom, reklámok
3. Környezetünk	A városi és a vidéki élet	A természet és az ember

³ Tanulmányunk az Európa Tanács által jóváhagyott Közös Európai Referenciakeret nyelvi szintjeit használja.

	összehasonlítása	harmóniája
	Növények és állatok a környezetünkben	
	Környezetvédelem a szűkebb környezetünkben: Mit tehetünk környezetünkért vagy a természet megóvásáért?	A környezetvédelem lehetőségei és problémái
	Időjárás	
6. Életmód	Az egészséges életmód (a helyes és helytelen táplálkozás)	Étkezési szokások hazánkban és más országokban
8. Utazás, turizmus	A közlekedés eszközei, lehetőségei, a tömegközlekedés	A motorizáció hatása a környezetre és a társadalomra
	Nyaralás itthon, illetve külföldön	Az idegenforgalom jelentősége
9. Tudomány és technika	Népszerű tudományok, ismeretterjesztés	A tudományos és technikai fejlődés pozitív és negatív hatása a társadalomra, az emberiségre
	A technikai eszközök szerepe a mindennapi életben	
10. Gazdaság	A pénz szerepe a mindennapokban	Üzleti világ, fogyasztás, reklámok

1. táblázat Környezeti nevelési tartalmak az idegen nyelvi érettségi vizsgakövetelményekben

Természetesen valamennyi élő idegen nyelvre egyaránt vonatkoznak a fenti elvárások és követelmények. Mindez azonban fokozottan érvényes az angolra mint idegen nyelvre, hiszen a Föld lakosságának egy jelentős és egyre bővülő köre tanul angolul, és használja az angolt közvetítő nyelvként. A Washington Post 2015-ben 1,5 milliárdra becsülte az angolul tanulók számát.⁴ Ez a szám azóta csak egyre emelkedhetett. Következésképpen indokolt és elvárható, hogy a nyelvkönyvek tartalmazzanak olyan szövegeket és feladatokat, amelyek alkalmasak arra, hogy a tanulók megfeleljenek a fenti követelményeknek az érettségi vizsgán.

2.4. Környezeti nevelési tartalmak kutatása nyelvkönyvekben

Mindezek után arra voltunk kíváncsiak, hogy a nyelvkönyvi tartalom kutatása kiterjed-e a környezeti nevelési tartalmak tankönyvi reprezentációjára. Ehhez angol és magyar nyelvű szakirodalomban vizsgáltunk. A tanulmányokat megjelenésük sorrendjében ismertetjük.

Az egyik leggyakrabban idézett munka Jacobs és Goatly tanulmánya (2000), amely tizenhét nemzetközi piacra szánt angol nyelvkönyvben vizsgálja a környezettel kapcsolatos témák előfordulásának az arányát, valamint azt, hogy a környezetet érintő szövegek és feladatok között vannak-e olyanok, amelyek környezettudatos tevékenységben való részvételre ösztönzik a tanulókat. Ez utóbbit azért tartják fontosnak a szerzők, mert tapasztalatuk szerint a környezeti nevelésnek ez a célja legtöbbször hiányzik a tankönyvekből, noha a környezeti nevelés fontos része a tudatos, cselekvő állampolgárrá nevelés, amely nélkül nem sokat ér a megszerzett tudás vagy a készségek elsajátítása. Kutatásuk eredménye azt mutatja, hogy a nyelvkönyvbeli

⁴ <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/04/23/the-worlds-languages-in-7-maps-and-charts/>

feladatok 2%-nak van környezeti tartalma, és a tizenhétből négy tankönyv szentel egy teljes leckét környezeti témáknak. Két kezdő szintű tankönyvben pedig egyáltalán nem kerül elő környezeti téma. A környezeti tartalmú feladatok 43%-a tartalmaz valamilyen részvétellel kapcsolatos elemet: túlnyomóan mások részvételéről szóló beszámolókat lehet olvasni vagy meghallgatni.

Stibbe (2004) két szempontból veszi górcső alá a környezeti nevelést huszonhat, Japánban használt angol nyelvkönyv esetében. Egyrészt azt vizsgálja, hogy milyen megközelítést alkalmaznak a szerzők a környezet elhasználódásának a bemutatásakor: technikai kérdésként kezelik-e a problémákat (felületes környezetvédelem, angolul: *shallow environmentalism*), mint például egy üzemanyag-hatékonyabb autó kifejlesztése az alacsonyabb légszennyezés érdekében, vagy pedig megnevezik a környezeti problémák valós okait is (mélyre hatoló környezetvédelem, angolul: *deep environmentalism*), mint például a túlzott fogyasztás vagy az állandó gazdasági növekedés iránti igény. Másrészt azt is kimutatja, hogy a tankönyvek nem igazán kezdeményeznek párbeszédet a nyugati és nem-nyugati (jelen esetben japán) kultúrák között. Ez azért tekinthető lényegi hiányosságnak, mert a környezeti nevelés számára különösen fontos (lenne) az interkulturalitás, hiszen „a különböző kultúrák különböző környezettudatosságot, eltérő környezeti kultúra elemeket jelentenek” (Nahalka, 2010, 49. old. fordítás: RE).

Al-Jamal és Al-Omari (2014) kutatási kérdése az volt, hogy összhangban van-e a Jordán Oktatási Minisztérium ökológiai nevelésre vonatkozó irányelve a hivatal által engedélyezett tizedik osztályos angol nyelvkönyv tartalmával. A szerzők az ökológiai nevelés négy fő aspektusának (ismereteknek, készségeknek, érzékenységnek és részvételnek) a tankönyvbéli előfordulását vizsgálva azt találták, hogy a nyelvkönyv jóval inkább a tanulók ökológiai készségeit és érzékenységét fejleszti, semmint a tudásukat és a részvételre irányuló hajlamukat.

Inayati (2016) az indonéz középiskolák 10.-12. évfolyamain kötelezően használt öt angol nyelvkönyvben vizsgálja a bennük előforduló, környezettel kapcsolatos témákat. Megállapítja, hogy átlagosan a kötetekben található leckék húsz százaléka foglalkozik környezeti témával, és összesen hat témakör fordul elő (legtöbbször a klímaváltozás). Ezt a szerző a téma időszerűsége miatt kevésnek találja. Fontosnak tartja viszont azt, hogy mindegyik téma releváns Indonéziában, ugyanakkor rámutat lényeges helyi és globális témák hiányára is.

Mliless és Larouz (2018) ökonvelészetű szempontból vizsgál tizennégy környezeti témával kapcsolatos szöveget, amelyek marokkói középiskolákban használt angol nyelvkönyvekben találhatóak. A kutatás feltárja, hogy a környezeti problémákkal kapcsolatos szövegek eufémizmust és szenvedő szerkezetet használnak, illetve kerülnek az ágens megnevezését annak érdekében, hogy pozitívan befolyásolják a szövegek tartalmát, vagy elkerülik a konkrét felelősök megnevezését.

A fenti tanulmányokból az az általános tendencia olvasható ki, hogy a nyelvkönyvekben vannak környezeti tartalmak, de ahhoz képest, hogy az emberiség jövője szempontjából milyen fontos kérdésekről van szó, az indonéz nyelvkönyvek húsz százalékos környezeti tartalmát kivéve alacsony az arányuk. Továbbá az is jellemző, hogy a környezettel kapcsolatos problémákat csak felületesen mutatják be, nyelvi eszközökkel is hozzájárulnak a tényleges társadalmi, gazdasági okok megnevezésének az elkerüléséhez. Magyarországon csekély a környezeti nevelési tartalom nyelvkönyvekben vizsgáló kutatás aránya. Orbán (2007) a nyelvtanítás és a fenntarthatóság kapcsolódási pontjait elemzi nyelvórai keretekbe ágyazva. Megállapítja, hogy a fenntarthatóság taníthatósága

új pedagógiai módszereket igényel, amelyek azonban még nem állnak rendelkezésre. Hasonlóan problémás maga az idegen nyelvi tananyag is. „A ma forgalomban lévő nyelvkönyvek elvértve foglalkoznak globális szintű témákkal, de azok sem a diák személyes tapasztalataira épülnek, ezért kevésbé motiválnak” (2007, 35. old.). Farkasné (2016) a környezettudatos tartalmak idegennyelvkönyvi előfordulásait vizsgálja, valamint a nyelvtanárok és nyelvtanulók környezeti témákkal kapcsolatos attitűdjét. Arra a következtetésre jut, hogy mind a tanulók, mind tanáraik ismerete hiányos, és nem az idegen nyelven való kommunikáció, hanem maga a téma okoz problémát mindkét félnek, nem egy esetben még anyanyelven is.

3. A mi kutatásunk

3.1. Kutatási kérdések

Kutatásunk a környezeti nevelési tartalmakat vette górcső alá Magyarországon használt középszintű (B2) angol nyelvkönyvekben. Az alábbi kutatási kérdéseket fogalmaztuk meg.

- 1) Tartalmaznak-e a vizsgált nyelvkönyvek környezeti neveléssel kapcsolatos feladatokat? Ha igen, milyen arányban?
- 2) Milyen környezeti témákat vetnek fel a tankönyvek izoláltan, egy-egy mondatban?
- 3) Milyen környezeti témákat tárgyalnak részletesen a tankönyvek információközlő szövegekben?

3.2. A kutatás módszere

A kutatás módszerül tartalomelemzést választottunk, mert ez olyan kutatási technika, amelynek célja az, hogy „új ismereteket, új meglátásokat nyújtson, bemutassa a *tényeket*, és a gyakorlatban is használható útmutatóval szolgáljon” (Krippendorf, 1995, 22. old. fordítás: RE).

Először a kutatás tárgyát képező tankönyveket választottuk ki. Olyan középszintű (B2) angol nyelvkönyveket kerestünk, amelyek megtalálhatók az Oktatási Hivatal közoktatási tankönyvjegyzékén, azaz támogatott taneszközei a hazai közoktatásnak. Ismert angol kiadók öt nemzetközi piacra készült nyelvkönyvsorozatának egy-egy kötetére esett a választás.⁵ Mindegyik esetében csak magát a tankönyvet (*Student's Book*) elemeztük, a kiegészítő anyagokat (például a munkafüzeteket) nem vettük figyelembe, mert feltevésünk szerint a tankönyvek képezik a tanítás alapját. A tankönyveknek kizárólag a törzsanyagát, a leckéket vizsgáltuk (*unit, module*), a kiegészítő részeket (például a nyelvtani összefoglalókat és az önellenőrző feladatokat) nem.

Ezt követően az elemzés egységeként a *feladatot* jelöltük ki. A feladatok egymástól jól elkülöníthetők egy-egy leckén belül, és könnyen számszerűsíthetők, ezáltal jól használhatók az összehasonlítás mértékegységeként még akkor is, ha maga a *feladat* terminus jelen esetben különféle hosszúságú és didaktikai célú egységeket jelöl. Például egy feladatnak számít egy hosszú szöveg megértését ellenőrző kérdéssor is, egy rövid nyelvtani gyakorló mondatsor is, és egy fogalmazási gyakorlat is.

Ezután következett a tankönyvek alapos átolvasása a kutatási kérdések szempontjából. Minden releváns tartalmi elemet kódoltunk, majd rögzítettünk tankönyvenként. Ezt követte a válaszok kutatási kérdésenként való táblázatba foglalása, amely egyrészt

---

⁵ *New Headway, New English File, Enterprise, Pioneer és Traveller.*

áttekinthetővé teszi a kutatási eredményeket, másrészt lehetőséget nyújt a mintázatok bemutatására. Az eredmények bemutatása után megfogalmaztuk a kutatás relevanciáját, valamint további lehetséges irányát.

3.3. Kutatási eredmények

Az első kutatási kérdéshez készített 2. táblázat⁶ első három sora gyors áttekintést ad a vizsgált nyelvkönyvek szerkezeti felépítéséről. A tankönyvekben összesen kétezer-háromszázegy feladat található. Az egyes köteteket illetően számuk háromszáznyolcvanhat és ötszázötvenhat között mozog, és az átlagos feladatszám kötetenként négyszázhatvan. Négy tankönyv nagyon hasonló felépítésű: tizenkét fejezetben átlagosan harmincnolc feladat található, míg egy tankönyv csak hét fejezetbe rendezi a tananyagot, és így fejezeteinek átlagos feladatszáma hetvenkettő.

	NH	NEF	ENT	PION	TRAV	össz. átlag
A tankönyvben található feladatok száma összesen	465	504	516	430	386	2301 460
A tankönyvben található fejezetek száma	12	7	12	12	12	55 11
Egy fejezet átlagos feladatainak a száma	39	72	43	36	32	44 9
1) Környezeti témát tartalmazó feladatok száma	7	0	28	16	19	70 14
ugyanaz az összes feladat arányában	1,7%	0	5,4%	3,7%	4,9%	3%
2) Környezeti témát tartalmazó fejezetek száma	3	0	3	4	5	15 3
ugyanaz az összes lecke arányában	25%	0	25%	33%	41,6%	25%
3) A fejezet fő témája a környezet	1	0	1	1	1	4 80%
ugyanaz az oldalainak arányában	18,7%	0	83%	45%	66%	42,5%

2. táblázat A vizsgált tankönyvek környezeti tartalma

Három mutató segítségével vizsgáltuk a kötetek környezeti nevelési tartalmát. Az első (a táblázat 1) pontjában) azt jelzi, hogy a kötetekben hány feladatban vannak ilyen témájú tartalmak, valamint azt, hogy ezek a feladatok az adott tankönyv összes feladatához képest hány százalékot tesznek ki. A második mutató (a táblázat 2) pontja) azt számszerűsíti, hogy a fejezetek közül hány tartalmaz környezeti témát. Ezt is viszonyítottuk az összes feladat számához. A harmadik mutatóval (a táblázat 3) pontja) azt mérjük, hogy van-e a kötetekben olyan fejezet, amelynek fő témája a környezettel kapcsolatos tartalom, illetve azt, hogy ez a tartalom az adott fejezetnek hány százalékát teszi ki.

A legszembeötlőbb és egyben a legmeglepőbb az a tény, hogy az egyik tankönyv (a *New English File*) egyáltalán nem tartalmaz környezeti témájú feladatot. A táblázat adatainak az összevetéséből az látszik, hogy az *Enterprise* tankönyvé a legtöbb jó mutató. Ebben a kötetben található a legnagyobb számban (28) és arányban (5,4%) környezeti tartalmak, és ugyancsak ennek a kötetnek a releváns fejezetében a legmagasabb a

⁶ Táblázatainkban a vizsgált tankönyveket a következő rövidítésekkel jelöljük. *New Headway*: NH, *New English File*: NEF, *Enterprise*: ENT, *Pioneer*: PION és *Traveller*: TRAV.

környezettel kapcsolatos tartalom aránya: 83%. A *Traveller*-ben viszont egyenletesebben oszlik el a környezeti tartalom, ugyanis a 19 környezeti témát tartalmazó feladat öt fejezetben szóródik szét, ami a kötet 41,7%-t jelenti. A *New Headway* mindhárom mutatóban alulteljesít: ez a kötet tartalmazza a legkevesebb környezeti témájú feladatot és fejezetet, illetve abban a fejezetben, amelynek a környezet a fő témája, a többi kötethez képest itt a legalacsonyabb a környezettel kapcsolatos tartalom aránya.

A környezeti tartalom számszerűsített vizsgálata után arra kerestük a választ, hogy csak izoláltan, egy-egy mondatban vagy információközlő szövegben fordulnak-e elő a környezeti tartalmak. Ez a különbségtétel azért lényeges, mert didaktikai szempontból egészen más a hatása egy terjedelmes szövegnek, amelyhez gyakran a feldolgozást segítő feladatok is kapcsolódnak, mint például egy nyelvtani elemet vagy szókinccset gyakoroltató, elszigetelt mondatnak.

A 3. táblázat az izolált környezeti tartalmat mutatja, míg a 4. táblázat a szövegszintű előfordulást összegzi. Amint azt fentebb már megállapítottuk, a vizsgált öt nyelvkönyv közül egyben, a *New English File*-ban, semmilyen környezeti tartalom nem található, ezért ez a tankönyv nem szerepel sem a 3., sem a 4. táblázatban. A könnyebb áttekinthetőség érdekében mindkét táblázatban főkategóriákba soroltuk a környezeti tartalmakat.

	NH	ENT	TRAV	PION	összes
Környezetkárosodás jelenségei					11
globális felmelegedés	x		x		2
klímaváltozás			x		1
olvadó sarki jégtakaró	x				1
áradások	x				1
természetes élőhelyek csökkenése	x	x			2
állatok kihalása		x			1
savas eső		x			1
ózonréteg pusztulása		x			1
madarak eltűnése			x		1
Környezetkárosító emberi tevékenységek					9
(eső)erdőirtás		2x	x	x	4
szennyezés					
vízszennyezés		x		2x	3
levegőszennyezés		x	x		2
Környezetvédő emberi tevékenységek					5
újrahasznosítás	x				1
megújuló energiaforrások	2x				2
széndioxid-kibocsátás csökkentése	x				1
állatok megmentése		x			1
Környezetvédő szervezetek		2x			2
Társadalmi felelősségvállalás					
önkéntesség				x	1
Környezetkárosítás gazdasági-társadalmi okai					
pazarlás			x		1
összesen:	8	11	6	4	29

3. táblázat Izoláltan előforduló környezeti tartalmak a nyelvkönyvekben

A 3. táblázat jól mutatja, hogy a legtöbb izolált mondat a környezetkárosodás jelenségeit említi meg, amelyek közül a globális felmelegedés és a természetes élőhelyek

A tankönyvek összehasonlításakor észrevehető, hogy az *Enterprise*-ban jelentősen kevesebb az információközlő szöveg, mint a másik két tankönyvben. Noha a *Pioneer* és a *Traveller* ugyanannyi információközlő szöveget tartalmaz a környezettel kapcsolatban, a szövegek eloszlásának mintázata lényeges eltérést mutat. Míg a *Traveller* kizárólag környezetvédő emberi tevékenységekről kínál szövegeket, a *Pioneer* szövegeinek tartalma sokkal egyenletesebb eloszlást mutat a kategóriák között, amit didaktikai szempontból jobbnak tartunk.

4. Összegzés

A környezeti nevelés elvitathatatlan időszerűsége ráirányítja a figyelmet arra, hogy ne csak a természettudományos tárgyaktól várjuk el a tanulók környezeti kompetenciájának fejlesztését. Mint láttuk, a hazai köznevelési dokumentumok előírják egyrészt a környezeti nevelés interdiszciplináris megvalósítását, másrészt az idegen nyelvek tantárgyközvetítő szerepét, ami indokoltá teszi a környezeti tartalom nyelvkönyvekben való megjelenését.

Kutatásunk során azt vizsgáltuk, hogy milyen környezeti nevelési tartalmat közvetít öt középszintű (B2) angol nyelvkönyv. Kiderült, hogy van közöttük olyan, amelyben egyáltalán nincs ilyen témához kapcsolódó tartalom, sem izoláltan, sem szövegbe ágyazottan. Ez középszintű kötet esetében már nehezen magyarázható a témához szükséges tanulói nyelvi tudásszint hiányával.

A környezeti tartalom meglétét két szinten vizsgáltuk: információközlő szövegekben és elszigetelten szavak vagy kifejezések szintjén. Egy szöveg lényegesen több lehetőséget nyújt arra, hogy a tanulók releváns ismereteket szerezhessenek a környezeti témákkal kapcsolatban, nemcsak magának a terjedelemnek köszönhetően, hanem a kapcsolódó szövegfeldolgozó feladatoknak is köszönhetően. Ugyanakkor az izolált mondatokban előforduló szavak vagy kifejezések is generálhatnak a témával kapcsolatos további diskurzusokat.

A 3. és 4. táblázat egyértelműen mutatja, hogy a tankönyvekben összességében széles skálán mozognak a környezeti nevelési témák. A leggyakoribbak a környezeti jelenségeket bemutatók. Számos példa található az ember környezetkárosító tevékenységére is, de ennél talán fontosabb, hogy ezt túlszárnyalja az embernek a környezetet óvó tevékenységeit bemutató tartalom. Ugyanakkor hiába a számos jelenség és tevékenység tankönyvbe emelése, ha a szövegek csak egy esetben tesznek említést a környezetkárosítás valódi társadalmi-gazdasági okairól. Így a nevelés nem érheti el végső célját, mert a tanulóknak nem tudatosul az, hogy saját tetteikkel is felelősek a környezet állapotáért.

Tanulmányunkat az alábbi okok miatt tartjuk relevánsnak. Egyrészt ráirányítja a figyelmet korunk egy aktuális nevelési területére, másrészt rámutat a nyelvtanításban rejlő nevelési és tantárgy-integrációs lehetőségekre. Ezen túlmenően előtérbe helyezi a nyelvkönyvi tartalom fontosságát, és új szempontot ad a tankönyvválasztáshoz. A kutatás további irányait szélesebb körű angol nyelvű források és egyéb nyelvek tankönyveinek a bevonása jelentheti.

Források

- Evans, V. – Dooley, J. (2007): *Enterprise 4. Intermediate coursebook*. Express Publishing, Newbury.
- Mitchell, H. Q. (2009): *Traveller. Level B2 Student's Book*. MM Publications, EU.

- Mitchell, H. Q. – Malkogianni, M. (2016): *Pioneer. Level B2 Student's material*. MM Publications: Kisújszállás.
- Oxenden, C. – Latham-Koenig, C. (2014): *New English File. Intermediate Student's Book*. Oxford University Press, Oxford.
- Soars, L. – Soars, J. (2015, 2012): *New Headway Intermediate. Student's Book*. Oxford University Press, Oxford.

Irodalomjegyzék

- Al-Jamal, D. – Al-Omari, W. (2014): Analysing EFL Textbooks in Light of Ecological Themes. *Journal of Education and Practice*, 5(14) p151-157.
- Czappán, K. – Havas, P. – Victor, A. (2010): Környezeti nevelés a fenntarthatóságért. In: Vásárhelyi J. (szerk.): *Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia. Alapvetés*. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, p33-41.
- Farkasné, Ö. M. (2016): A fenntarthatóság pedagógiájának megjelenése az idegen nyelvek oktatásában. In: Karlovitz J. T. (szerk.) *Pedagógiai és szak módszertani tanulmányok*. Komárno: International Research Institute, p66-75.
- Havas, P. (1995) A biológia tanítása és a környezeti nevelés. *Módszertani lapok, Biológia*, 2(4), 5-11.
- Inayati, N. (2016): Environmental Awareness Raising Contents in K13 English Textbooks. *Prosiding Seminar Nasional II Tahun*. Indonesian Ministry of Education, p302-312.
https://www.academia.edu/27425240/Environmental_Awareness_Raising_Contents_In_K13_English_Textbooks_Published_By_The_Indonesian_Ministry_Of_Education (Utolsó letöltés: 2020.01.05.)
- Jacobs, G. M. – Goatly, A. (2000): The treatment of ecological issues in ELT coursebooks. *ELT Journal* 54, p256-264.
- Krippendorff, K. (1995): *A tartalom elemzés módszertanának alapjai*. Balassi Kiadó: Budapest.
- Mliless, M. – Larouz, M. (2018): An ecolinguistic analysis of environment texts in Moroccan English language teaching textbooks. *International Journal of Research in Environmental Studies* 5, 103-116.
- Magyarország Kormánya (2012). 110/2012. (VI. 4.) *Kormányrendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról*. Magyar Közlöny, 66. p10635-10847.
<http://www.magyarokozlony.hu/pdf/13006> (Utolsó letöltés: 2020.01.05.)
- Nahalka István (2010): Pedagógiai háttér: „környezeti nevelés – a fenntarthatóság pedagógiája”. In: Vásárhelyi J. (szerk.): *Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia. Alapvetés*. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, p49-54. <http://mek.oszk.hu/13400/13463/13463.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. január 5.)
- Oktatási Minisztérium: Az érettségi vizsga részletes követelményeiről szóló 40/2002. (V. 24.) OM rendelet, Élő idegen nyelv.
https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2017/elo_idegen_nyelv_vk.pdf (Utolsó letöltés: 2020.01.05.)
- Orbán, V. (2007): Fenntarthatóságra nevelés a nyelvórán. *Új pedagógiai szemle* 57(10) p24-41.
- Stibbe, A. (2004): Environmental Education Across Cultures: Beyond the Discourse of Shallow Environmentalism. *Language and Intercultural Communication*, 4(4) p242-260.
- Varga, A. (2009): A környezeti nevelés helye a magyar közoktatásban. *Oktatókutató és Fejlesztő Intézet*. <https://www.ofi.hu/tudastar/okologia-kornyezeti/kornyezeti-nevelés> (Utolsó letöltés: 2020.01.05.)